

Nem lehet róla nekrológot írni

Nagy László elvesztésével a sors olyan ütet mért a szívünkre, hogy leggonoszabb ellenségeink sem tudták volna így kimódolni a sebejtésnek ezt a kegyetlen-ségét. Nem lehet róla nekrológot írni, mert a kitegetett fájdalom nem méltó hozzá és nem méltó hozzánk sem, akik önmagunknak sem tudunk elszámolni ekkora életmű ilyen villanásos szomorúságú befejezésével. (A temetésén erről beszélt D. dadogva és sírással küszködve a temetési menet havat taposó tömegében.) De nem tudunk elszámolni az életművel sem, amelyhez kisonográfiaiák sora szükségeltetett volna már, nem csupán a kötetek szűkebb-bővebb recenzeáló kísérése vagy a születésnap jubileum ünnepi számai. Félősen látjuk, hogy egy nemzedék — nagyon fiatal nemzedék — fordul ki a sorból anélkül, hogy az olvasmányélményen túl a társadalmi tudat mélyebben belátta volna értékeit, a kritika, a szaktudomány hozzáértéssel tette volna nyilvánvalóvá koruk és művük értelmét. A nekrológot író kritikusként ez az első kétsége a búcsúztató értelmetlensége fölött, és a lelkiismeret-furdalása taszítja e műfajtól, az a rossz érzése, hogy el nem végzett földadatok sorát takargatja a tragikus veszések árnyékában. Mert nem lenne vigasztalóbb, ha Simon István, Szilágyi Domokos, Kormos István, Nagy László életművéről kisonográfiaiák sora beszélne, a halál akkor is fájna, eltávazásuk akkor is nagy hiányt okozna, de nyugvóbb lenne a lélek, hogy a kortársi kötelességet elvégeztük éppen az ő szellemükben. Erről a megnyugvásról azonban nem lehet szó. Éppen haláluk teszi kétségessé a kritika és szaktudomány teljesítményeit.

Ha mégis búcsúztatót ír az ember Nagy László halálára, e lelkiismeretfurdalással teszi, igyekeztén az elszámolást magának is megtenni.

Későn vettük észre, hogy újabb irodalmunknak milyen következetességgel, gazdagodó kiterjedéssel épülő életműve az övé. Szinte Arany János-i alapozásának és kiteljesedésének látszik, gazdagodásában pedig a roppant egyszerű, de természetes közelsége miatt azonnal fölhasználható népdali, népköltészeti kinstől indulva a magyar versnyelv, versszerkezet legnehezebb próbájáig tart, élményben is a legegyszerűbbtől, a leírástól a kor embere legnehezebb erkölcsi, társadalmi gondjainak megéléséig, megértéséig sőt megszenvedéséig. Kortársai közül többen látványosabb változásokat csináltak tehetségük iránya és mértéke szerint, hatás és visszahatás kortársainál inkább kimutatható, mint nála. De az önmaga útját erősen munkáló költői tehetség nála szinte a legtervszerűbb és leginkább kimutatható gazdagodású.

Nagy László költészetét majd be kell iktatni Kelet-Európának abba az irodalmi folyamatába, nagy írói nevekkel jelölhető sorozatába, amely osztálynak, a parasztságának nagy történelmi változásait és válságait nyomozta, örökítette meg. Nem nosztalgia sugallt, hanem a változásban az élethelehetőségeket kereste meg, de nem tagadhatta a fájdalmaikat minden racionális valóságlátása és jövőképelete ellenére sem. A lírai személyességgel van jelen ebben az övét érő történelmi változásban, nem a leírás személytelenségével, olyan együtérzéssel, hogy az már az azonosulással ér föl. Egy modern költői világban évszázados hagyományoknak, életformáknak változását görgető gond van jelen. Költői földadásnak nem kicsiny, megvalósulásai-ban kort jelölő kimondásokban gazdag.

Verssorokat szokás idézni, szentenciázó idézeteket kiírni a művekből, hogy igazoljuk egy vagy más megállapításunkat. Nagy László költészete ennek a szokásnak ellenáll. Nagy László nem szentenciázó idézetekre alkalmas költő volt, hanem a kort lényegében jelölő alapmotívumokat megalkotó művész. Éppen e korlányegre utaló motívumok meglátása adja költészetének nagy csomópontjait, szinte Adyra valló motívumrendszer kimunkálásának lehetünk tanúi, s ezek már a kortárs olva-

sók előtt nyilvánvalókká váltak („deres majális”, „elmegy a lovacska”, „Zöld Angyal”, „ki viszi át a szerelmet” stb.).

A költészet hatásába, értelmébe vetett szkepszis korában félelmetes, szinte József Attilára emlékeztető erővel, következetességgel tör e költészet a vers hatalmának bizonyossága felé. A költő nem a kor bohóca, bárhogy is erre kárhoztatták a XX. század gonosz erői. Nagy László hitt a ható és értelmes, életet befolyásoló és megértető költészet hatalmában, a magyar költő népe sorsában, történelmében betöltött szükséges, igényelt szerepében. S e hitében a kortárs olvasók megerősíthették.

Nagy László költészetének táguló gazdagodását a költő figyelmének gazdagodó kitágulása kísérte. Nemzedékek föladatának bevezésére törekedett, amikor a szétszórt magyarság gondjaira, sorsára is kitekintett és hatalmas költői erővel megidézte azt. És szorgos munkával igyekezett kiigazítani önszemléletünket, amikor a rokon sorsú baráti népek és szomszédok lényegét kifejező költészetüket konzseniális fordításokban adta fölös ajándéknak a maga költészete mellé. Egy nagy költészet és nagy emberi tisztaság hitelesítette mindkét munka és figyelem szükségességét, és ez távolította el mindettől a sanda gyanúsítgatásokat, jelezvén, hogy hol, kikkel élünk századok történelmi közösségében és sorsazonosságban. E gazdagító szomszédolásnak munkáját magas kitüntetések dicsérték, s mi most az óhajt emlegetjük, hogy vajha az olvasói befogadás olyan buzgalmú lenne e munkával kapcsolatban, mint azt a kitüntetők megértése mutatta.

Költészetének olvasói és követői vannak. Az előzőket kell szaporítani, értő tömeget növelni. Költészete nem tűri a követést, a magatartás és szándék azonosságában azonban követőkre vár. Életének rejtett értékei között ott kell tudni rendkívül lelkiismeretes foglalkozását a fiatalokkal; antológiák és első kötetek mögött munkál tehetségeket kitértető figyelme és segítsége. Ebben szigorú volt, és az irodalmi élet igazolta szigorúságát. A legfiatalabb magyar költői generáció számos tagja lehet hálás neki az elindításért, de felelősséggel is tartozik ez a generáció Nagy László életműve előtt, mert a hozzá való viszony nem egyszerűen csak vonzalom, hanem mérce és igényesség is, a folytatás a tehetség próbája.

A fiatalság ennek az életműnek és életnek erős támogatását érezhette abban a mozgalomban is, mely a fölelevenedő és mára higgadtan nagy értékeket mutató népművészeti, folklórhagyományokat hozta előtérbe az új életforma kialakításában. A fanyalgó lebecsülést és a gyanúsítgató kétségeket söpörte el Nagy László biztató odaállása ehhez a mozgalomhoz.

Nagy László a költészetével és tehetségével járó hírnevet példás emberi szerénységgel tudta elviselni. Nem volt teher nélküli ennek elviselése. Sérülékeny volt, de ő sohasem sértett. Elviselte a ráaggatott irodalmi minősítéseket, és nem tagadta a triászba való beletartozását sem (Simon Isván, Juhász Ferenc, Nagy László), amit az egyidőben való azonos törekvés, baráti szándék és kortársi leegyszerűsítő gondolkodás is alakított. A szövetségre való jó hajlam volt meg benne, írókkal, festőkkel, színészekkel, énekesekkel, irodalomtörténészekkel és filozófusokkal kereste és találta meg a rokon szót, az azonos munkálkodás közös útját. Hatalmas inspiráló erőt kölcsönözhetett ez a szövetség mindannyiójuknak. Szomorún látjuk, hogy ebből a szövetségből igen korán és igen sokan kihulltak, nem a méltatlanság okán, hanem a korai halál miatt. Gondoljuk meg, hogy mit veszített a magyar szellemi élet e területen is Nagy László halálával! Micsoda összetartó erőt, és micsoda biztató figyelmet, inspiráló egyéniséget!

Azzal biztatjuk magunkat, hogy a költő meghalt, de az életmű megmarad, hatni fog és gazdagítani. Így van. De nekünk mindig fog hiányozni a biztató figyelem, a baráti kézszorítás, a csöndes mosoly sugárzása erről a kor barázdálta arcáról, nehezen fogjuk elviselni hiányát. A későbbi nemzedékeknek majd csak a mű beszél, de szégyennebbek lesznek azzal a közvetlenül ható emberiséggel, amit mi ajándékképpen élvezhettünk. Ezt a fájdalmat idő s új élmények tompíthatják, de meg nem gyógyíthatják.

Tápén nálunk az a szokás, hogy a fölhaltolás után megkerülik a sírt, hogy a

halott mégegyszer lássa a hozzátartozókat és ne járjon haza kísérteni. Mi is körül-
álltuk a sirt és körüljártuk Nagy László sírját, és az jutott eszembe, az volt a
kívánságom, hogy csak kísértés bennünket ez az életmű, mert kísértése nélkül nem
lennénk önmagunk, szegényebbek lennénk embernek, magyarnak.

MILE NEDELKOSZKI

„Őt figyeltem...”

Van Lászlónak egy verse, mindössze 14 sor „Ki viszi át a szerelmet”. Elő-
ször a Sztrugai Költői Estéken hallottam. Ő maga szavalta el magyarul, utána
pedig Nada Gesozzka a szkopjei Drámai Színházból macedón nyelven. Engem
egy gyönyörű, elégikus macedón népdalra emlékeztet:

*Tudod-e te lány, hogy fáj, hogy jajdul
az ember az ifjúság után...*

Szeretem ezt a dalt, de bevallom félek tőle... Tán nem is a daltól, ha-
nem e tömény, mindent megbénító bánattól, mely belőle árad, akárcsak László
verséből... Ő, bár tudná az ember — *mindazok után is* — szeretni, amit va-
laha szeretett ifjúságában. Meg is mondtam Lászlónak, még ugyanaznap este,
amikor együtt ültünk a Palace szállóban, Ohridban. Nevettünk — de nem volt
örömünkre —, hogy lám, elmúlik az ifjúság. Egy kicsit hallgattunk, később
azt mondta valaki, hogy Lászlónak nincs oka a bánatra — mindnyájunk közül
csak neki sikerült átvinni a szerelmet — ebbe a valóban csodálatos kis versbe.
Egy kicsit neveltünk, aztán újra szomorúan, egy kicsit hallgattunk, amíg
eszünkbe nem jutott Petőfi, azok a sorok:

*Egy gondolat bánt engemet,
Agyban, párnák közt halni meg*

És elszállt a bánat — hisz meg kellett ünnepeelnünk: abban az esztendő-
ben László lett a Sztrugai Költői Estek doyenje, előtte pedig 1968-ban, azért
a gyönyörű „Versben bújdosó haramia vagyok” című költeményéért elnyerte
az *Arany koszorút*...

Azon az estén Magyarországról beszélgettünk, annyira érdekelt bennün-
ket, a költőiről — akiket csodáltunk, hisz ebben mindnyájan egyetértettünk
ott augusztusban, Sztrugában, hogy a magyarok a legjobbak ezen a fesztivá-
lon, hogy Magyarország évről évre legjelesebbjeit küldi el hozzánk, s hogy a
mai magyar költészet egyike a legszebbeknek, nem akad párja Európában...

Egész este László elől rejtőzve Őt figyeltem — és irigyeltem: mert Ő volt
a hódító — hisz meghódította a költészetet — a költészet nem választhatott
volna magának nála nagyobb és szebb méltóságot, mint amilyen Ő volt, a
csodálatos Nagy László. Azt hiszem Ő volt az egyetlen, aki

dúlt hiteknek káromkodásból katedrális

tudott állítani.

Ahogyán át tudta vinni a szerelmet is — a versbe.

(Gimes Romána fordítása)